

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА РОБОТА З ОБДАРОВАНИМИ ДІТЬМИ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

7. Ridel, T.M. (2017). Shliakhy pidvyshchennia motyvatsii pry vyvchenni anhliiskoi movy studentamy SNAU [Ways to improve students' motivation while mastering the English language at SNAU]. *Young Scientist*, No. 12, pp.448–453. [in Ukrainian].

8. Tymoshchuk, N.M. (2019). Professionally-oriented Teaching of a Foreign Language at the Agrarian University. *Youth & market*, No. 1(168), pp. 66–70. [in English].

9. Shchelkunova-Ivanchenko, I.V. (2005). Umovy formuvannia motyvatsiinoi sfery studentiv pedahohichnykh vyziv [Conditions for the formation of

the motivational sphere of students of pedagogical universities]. *Updating of the contents, rules and methods of education and upbringing at educational institutions*, No. 30, pp.92–96. [in Ukrainian].

10. Yatsyshyn, O.M. (2003). Vyznachennia optymalnoi struktyry motyvatsiinoho syndromu vyvchennia anhliiskoi movy studentamy ekonomichnykh spetsialnostei [The recognition of the optimal structure of the motive syndrome for the study of the English language by the students of economic specialties]. *Language. Culture. Business*, No. 1, pp. 308–316. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 18.04.2019

УДК 37.013.42:373.3/.5.042(045)

DOI:

Олена Мішкулинець, кандидат психологічних наук, викладач психолого-педагогічних дисциплін гуманітарно-педагогічного коледжу Мукачівського державного університету

Іван Кушнір, кандидат педагогічних наук, доцент, директор гуманітарно-педагогічного коледжу Мукачівського державного університету

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА РОБОТА З ОБДАРОВАНИМИ ДІТЬМИ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

У статті визначено актуальність проблеми обдарованості. Проаналізовано сутність, особливості та категорії обдарованості. Висвітлено основні ознаки прояву обдарованості дітей. Розглянуто особливості роботи соціального педагога з обдарованими учнями. Встановлено, що у роботі соціального педагога з обдарованими дітьми значне місце займає діяльність з батьками, вчителями, однолітками, тобто найближчим соціальним оточенням, задля створення єдиного соціального розвиваючого середовища, сприятливого для їх розвитку.

Ключові слова: соціальний педагог; обдарованість; обдаровані діти; консультативна робота; соціальне оточення; мікросередовище.

Літ. 11.

Olena Myshkulynets, Ph.D.(Psychology), Lecturer of the Psychological and Pedagogical Disciplines Department of the Humanitarian and Pedagogical College Mukachevo State University

Ivan Kushnir, Ph.D.(Pedagogy), Associate Professor, Director of the Humanitarian and Pedagogical College Mukachevo State University

SOCIAL-PEDAGOGICAL WORK WITH GIFTED CHILDREN IN GENERAL SECONDARY EDUCATIONAL INSTITUTIONS

The actuality of the problem of giftedness is determined in the article. The essence, features and categories of giftedness are analyzed. The main signs of displaying giftedness of children are highlighted. The peculiarities of the work of social pedagogue with gifted students are considered. It is established that, activity with parents, teachers, classmates, that is, the nearest social environment, in the work of a social pedagogue with gifted children plays the main role in creating a unified social development environment favorable to their development.

It is worth emphasizing the following main categories of the gifted children: students with early mental realization; students with accelerated mental development; students with separate attributes of non-standard abilities.

It was confirmed that giftedness acts as a multi-factor model. It is stated that the highest achievements are the product of giftedness, personality characteristics and the closest social environment. It is determined that opportune display of gifted children, creation of the necessary conditions for the development of talent will promote its self-realization, achievement of success and emotional and positive attitude towards itself and personal activity.

It is established that a social pedagogue helps to develop the individual abilities of the child, organizes consultations with specialists, makes constant contact between teachers and parents. The advisory work of the social educator should be aimed at developing of the style of effective communication with a gifted child by teachers and parents, an adequate assessment of his or her actions, an understanding of her behavioral manifestations.

Further research is planned to be conducted in the direction of studying the problems of gifted children and developing the ways of revealing them.

Keywords: social pedagogy; gifted; gifted children; advisory work; social environment; microenvironment.

Постановка проблеми. Одним із головних завдань реформування сучасної освіти є виявлення та підтримка обдарованих дітей, розвиток інтелектуальних, творчих здібностей, формування навичок самостійного наукового пізнання, здатності до самореалізації у майбутньому житті. Від того, наскільки ефективно реалізуються потенційні можливості обдарованої особистості, залежать темпи і якість розвитку соціальних та економічних умов життя українського суспільства. Обдаровані діти в будь-якому суспільстві повинні розглядатися як інтелектуальний потенціал держави, вони мають бути в центрі спеціальних педагогічних, психологічних та соціальних програм.

Відродження освіти, розбудова національної школи в незалежній Україні, необхідність розвитку інтелектуального потенціалу підростаючого покоління обумовили підвищений інтерес до дослідження проблем розвитку обдарованості в останні десятиріччя [5].

Одним із напрямків роботи соціального педагога є соціально-педагогічна підтримка обдарованих учнів. Діяльність соціального педагога за своїм змістом настільки відрізняється від діяльності вчителя, що вимагає зовсім інших підходів і до організації навчання та роботи з обдарованими дітьми. Робота соціального педагога спрямована, перш за все, на вирішення проблеми діагностики обдарованості. Адже чим раніше ми визначимо рівень і сферу обдарованості, тим краще і легше буде організувати процес навчання дитини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Численні публікації у психолого-педагогічній пресі свідчать про зростання інтересу до цієї проблеми. Проаналізувавши наукові джерела можна констатувати, що проблема дитячої обдарованості активно розробляється в межах психології, педагогіки, соціальної педагогіки та інших суміжних галузей. Своєчасне виявлення обдарованих дітей, створення необхідних умов для розвитку талантів дитини сприятиме її самореалізації, досягненню успіху й емоційно-позитивного ставлення до себе й особистої діяльності. Тому одним із найважливіших завдань керівника закладу загальної середньої освіти, практичного психолога, соціального педагога, вчителя, класного керівника є розв'язання проблем виявлення та розвитку творчих обдарувань учнів.

У процесі своєї роботи ми спиралися на сучасні дослідження в галузі психології та соціальної педагогіки, зокрема таких аспектів як виділення сфер та видів обдарованості (С. Гончаренко, Г. Бурменська, Ю. Гільбух, М. Гнатко, В. Слущкий та інші); проблеми обдарованих (В. Алфімов, В. Крутецький, О. Кульчицька, Н. Лейтес, А. Мудрик, Л. Новікова та ін.); психолого-педагогічні основи формування особистості (І. Бех, Л. Божович, І. Булах, В. Рибалка, Г. Костюк, Н. Кузьміна, О. Савченко та ін.); особливості соціально-педагогічної діяльності з дітьми та молоддю (А. Капська, О. Карпенко, Л. Міщик, Т. Сущенко та ін.); проблеми професійного становлення особистості педагога та підготовки його до освітньої діяльності (С. Гончаренко, І. Зязюн, М. Євтух, В. Кан-Калик, В. Моляко, М. Поташник, С. Сисоєва та ін.); підходи до діагностики творчих здібностей учнів (Г. Айзенк, В. Андрєєв, Ю. Гільбух, А. Зак, О. Лук, Л. Фрідман та ін) [6, 93].

Актуальність соціально-педагогічних досліджень визначена значною кількістю соціально-психологічних проблем обдарованих дітей. Відтак, помітити ранній розвиток обдарованої дитини, побачити в кожній дитині особистість, допомогти їй сформуватися, розвинутися і вдосконалитися, розпізнати її індивідуальність, а також створити систему роботи з обдарованими дітьми, що в повній мірі сприятиме розвитку здібностей, допомагати сприяти розвивати спеціальні здібності – завдання педагогів, сім'ї та громадськості.

Мета статті полягає у теоретичному обґрунтуванні поняття “обдарованість” та розкритті особливостей соціально-педагогічної роботи з обдарованими учнями в закладах загальної середньої освіти.

Виклад основного матеріалу. Обдарованість є проблемою не тільки дитини, але й дорослих. Аналізуючи роботу соціального педагога з обдарованими дітьми, доречно звернути увагу на той факт, що науковці і досі ведуть полеміку щодо основних критеріїв поняття “обдарованість”, структури обдарованої особистості, методів діагностики обдарованості, критеріїв поділу дітей на обдарованих і звичайних, природи обдарованості тощо. Зважаючи на це, розглянемо спочатку поняття “обдарованість”.

Обдарованість психологи трактують, як вияв природних можливостей організму людини, що значно перевищують середній рівень. В. Юркевич

наголошує, що обдарованість виявляється у різних сферах життя дитини, і виокремлює обдарованість таких видів [11, 18]:

- художня обдарованість. Важливе місце в розумінні ролі художньої обдарованості займає емоційна сфера. В свою чергу художні здібності поділяються на обдарованість в галузі акторської майстерності, літератури, музики, мистецтва, скульптури тощо;

- творча (креативна) обдарованість. Деякі фахівці вважають, що творчість, креативність є невід'ємним елементом усіх видів обдарованості, які не можуть існувати окремо від творчої складової.

Однак, О. Матюшкін наполягає на тому, що існує всього один тип обдарованості – творча: якщо немає творчості, немає сенсу говорити про обдарованість.

- соціальна, або лідерська обдарованість. Соціальна обдарованість – це виняткова здатність вибудовувати довготривалі взаємовідносини з іншими людьми. Варто зазначити, що лідер, по суті, завжди творча особистість.

- інтелектуальна та академічна обдарованість. До середини ХХ століття обдарованість визначали виключно за спеціальними тестами інтелекту (IQ). Загальні риси інтелектуальної обдарованості: гострота мислення, спостережливості, виключна пам'ять, допитливість, легкість у навчанні, вміння добре викладати свої думки, демонстрація здібностей до практичного здобуття знань.

Варто акцентувати увагу на тому, що педагоги і психологи використовують поняття “здатність до навчання”. Вони давно помітили таку особливість: дитина може бути і творчою і розумною особистістю, але навчається важко. Природно, що до такої характеристики учня придивляються перш за все вчителі, саме вони стверджують, що обдаровані діти – “це діти, які добре навчаються” [9, 76].

Слід відмітити, що успішність в навчанні притаманна далеко не всім, і дійсно обдарована особистість більш здатна до засвоєння нового досвіду. Але реальні успіхи в навчанні, визначені шкільними оцінками, не завжди адекватно характеризують цю здібність.

- рухова (психомоторна) або спортивна обдарованість. Обдаровані діти виявляють цікавість до діяльності, що вимагає точної моторики, володіють координацією, люблять рух, прекрасно втримують рівновагу під час виконання рухових вправ, для свого віку володіють винятковою фізичною силою, демонструють гарний рівень розвитку основних рухових навичок [11].

Згадані вище види обдарованості проявляються по-різному й зустрічають специфічні бар'єри на шляху свого розвитку залежно від індивідуальних особливостей та зовнішнього оточення дитини.

Дослідження, проведені під керівництвом Л. Каряки, О. Котляревської, С. Кузіної [2; 3] показали, що для обдарованих дітей характерні такі особливості: мають добру пам'ять, добре розвинуте абстрактне мислення; як правило, дуже активні й завжди чимось зайняті; ставлять багато запитань і зацікавлені в позитивних відповідях на них; наполегливі в досягненні результату в галузі, яка їх цікавить; виявляють інтерес до читання, мають великий словниковий запас; із задоволенням виконують складні й довготривалі завдання; порівняно зі своїми ровесниками краще вміють розкривати взаємозв'язки між явищами і сутністю, здійснювати логічні операції; порівняно з їхніми однолітками у них перебільшене почуття страху, емоційна залежність.

Водночас, яскравими рисами прояву обдарованості є почуття справедливості, що виявляється у лідерських якостях особистості та особистісна система цінностей (стосується творчого мислення).

Однак, на думку В. Моляко, обдарованість виступає відхиленням від норми, встановленої в суспільстві. Дослідник акцентує увагу на тому, що обдарована дитина належить до латентних осіб або прихованих жертв соціалізації, оскільки навчається в закладі загальної середньої освіти, і там не завжди може реалізувати свій потенціал. У залежності від сприятливих умов соціалізації діти або розвивають свою обдарованість, або навпаки. Тому процес і результат перетворення обдарованої дитини є нагальним питанням дослідження соціально-психологічної діяльності [7, 6].

Дослідниця Л. Туріщева впевнена в тому, що обдарованість – інтегральна особистісна властивість. Інакше кажучи, якщо людина обдарована, то вона здатна досягати успіхів у багатьох галузях. Цю обдарованість дослідники називають загальною. Спеціальну обдарованість характеризують як обдарованість в одній сфері діяльності (математична, спортивна тощо) [9, 53].

Відомий фахівець у галузі дитячої обдарованості М.С. Лейтес кваліфікує різноманітні педагогічні напрямки даної проблеми, виділяючи три категорії обдарованих дітей: учні з ранньою розумовою реалізацією; учні з прискореним розумовим розвитком; учні з окремими ознаками нестандартних здібностей [4, 101].

У літературі дослідники даного напрямку виділяють ще четверту категорію, до названих М. Лейтесом – академічну обдарованість.

Таким чином, Н. Сейко [8, 117] вважає, що обдарованими дітьми є: діти з високими показниками інтелекту (визначені за спеціальними тестами інтелекту (IQ); діти з високим рівнем творчих здібностей; діти, які досягли успіхів в конкретній діяльності (юні музиканти, математики, художники тощо) – ще їх називають талановитими; діти, які навчаються на “відмінно” у школі – академічна обдарованість.

Дослідження і практика свідчать, що обдарованість виступає як багатофакторна модель. Найвищі досягнення – це продукт обдарованості, особистісних характеристик й найближчого соціального оточення.

Не підлягає сумніву, що ключовою фігурою у створенні освітнього й виховного середовища, що сприяє розвитку творчої природи обдарованої дитини є педагог, у тому числі й соціальний педагог. У свою чергу це висуває особливі вимоги до його професійної й особистісної підготовки. Тут уже недостатньо високої предметної підготовки, оскільки навчання починає набувати розвиваючого характеру. Зважаючи на це, підготовка соціального педагога, повинна містити в собі: уявлення про те, що таке обдарованість і особливості розвитку обдарованих дітей; розуміння того, що таке розвиваюча освіта, у чому її відмінність від традиційних форм навчання й виховання; знання психологічних закономірностей і особливостей вікового й особистісного розвитку дітей; знання методів психологічного й дидактичного проектування навчального процесу; уміння реалізувати різноманітні способи педагогічної взаємодії між різними учасниками освітнього середовища; уміння стати в рефлексивну позицію по відношенню до того, що вчити, як учити, навіщо вчити [6, 94].

Досить вагоме твердження знаходимо в наукових доробках Л. Григорової [1, 16], яка підкреслює, що у своїй роботі з виявлення обдарованих дітей соціальний педагог повинен дотримуватися системи роботи, яка включає в себе III рівні:

I – попередня діагностика сформованості інтелектуальних умінь (виявлення обдарованості, спостереження її розвитку, визначення факторів, які сприяють та перешкоджають розвитку здібностей, допоміжна діагностика, яка працює над вивченням особистісних якостей батьків, вчителів);

II – аналіз участі дитини у різноманітних інтелектуальних заходах і змаганнях;

III – спостереження за роботою обдарованих дітей на уроках, під час позакласних заходів.

Не менш важливим є те, що в сучасному

розумінні обдарованість розглядається не як статична, а як динамічна характеристика особистості. За твердженням М. Мельник, обдарованість існує лише в руховому розвитку [5, 10]. Разом з тим, таке розуміння привело до створення теоретичних моделей обдарованості, які поряд з таким фактором, як потенціал особистості покладено фактори середовища. До таких може бути віднесена модель Ф. Монкса – “мультифакторна модель обдарованості”, головне місце в якій автор приділяє факторам мікросередовища, а саме: сім’ї, школі, одноліткам.

Варто наголосити, що у роботі соціального педагога з обдарованими дітьми значне місце займає діяльність з вчителями, батьками, однолітками, тобто найближчим соціальним оточенням, задля створення єдиного соціального розвиваючого середовища, сприятливого для неї та її розвитку. Проаналізуємо кожну складову.

По-перше, з огляду на психологічні, дидактичні та інші особливості навчання й розвитку обдарованих дітей, основною вимогою до підготовки педагогів для роботи з ними є зміна педагогічної свідомості. А саме, зміна в педагога сформованих раніше стереотипів сприйняття, способів взаємодії, і нарешті, методів навчання й виховання. Тому для підготовки до успішної роботи з обдарованими дітьми педагогу необхідно: формування знань про обдарованих дітей, які особливості їхнього навчання й розвитку в різних умовах; формування особистісного ставлення до обдарованості учня не як до об’єкта педагогічного впливу, а як до суб’єкта педагогічної взаємодії, в ході якої відбувається навчання й розвиток учнів; використовувати в своїй роботі систему пошуку обдарованих і талановитих дітей; виявляти здібності учнів за такими параметрами: характеристика уваги, особливості мислення, характеристика пам’яті, особливості темпераменту з урахуванням їх в організації навчальної діяльності; внести зміни до поурочних і тематичних планів, де передбачалось би цілеспрямована робота з кожною обдарованою дитиною; використовувати на уроках мотиваційні установки, які орієнтують учнів на навчання “хочу все знати”, а не “хай мене навчать”; використовувати на уроках творчі завдання та роботи пошукового характеру [10, 148].

Зауважимо, що дуже важливо створити для цих дітей оптимальні умови для розвитку їх обдарованості. Отже, вчителю необхідно, використовуючи різні види робіт з розвитку здібностей школярів, враховувати індивідуальні особливості учня, формувати й підтримувати позитивні мотиви, залучати його до активної

діяльності, навчати самооцінюванню здібностей кожного й водночас виявляти незвичайні творчі здібності [1, 18].

По-друге, виховання та розвиток обдарованої дитини починається в сім'ї. Тому батькам, які прагнуть розвивати здібності своїх дітей потрібно прагнути розвивати в них такі особистісні якості: розуміння переваг і недоліків в самому собі і в оточуючих; впевненість, яка базується на усвідомленні самоцінності; інтелектуальну допитливість і готовність до дослідницького ризику; звичка спиратися на власні сили і готовність нести відповідальність за свої вчинки; вміння знаходити спільну мову і радість в спілкуванні з людьми всіх вікових категорій і освітніх рівнів [8].

Відтак, для того, щоб створити оптимальні умови для розвитку вище зазначених якостей батьки повинні власною поведінкою показати, що вони зможуть: підтримувати здібності дитини до творчості й виявляти співчуття до ранніх невдач, уникатимуть негативних оцінок творчих спроб дитини; допомагати дитині формувати її систему цінностей, не обов'язково засновану на її системі поглядів, щоб вона могла поважати себе і свої ідеї поряд з іншими ідеями та їх носіями; допомагати дитині цінувати в собі творчу особистість, але її поведінка не має виходити за межі пристойного; допомагати дитині пізнати себе, виявляти симпатію до її перших спроб виразити таку ідею словами і зробити зрозумілою для оточення [3, 45].

По-третє, в цілому обдаровані діти характеризуються високою, в порівнянні з однолітками, адаптацією до шкільного навчання і відповідно колективу товаришів по навчанню. Однолітки ставляться до обдарованих дітей в основному з великою повагою. Завдяки більш високій здатності до творчого процесу навчання, фізичній силі, більшість обдарованих дітей користуються високою популярністю у колективі однолітків. У тих школах, де навчання є цінністю, такі діти стають лідерами, "зірками" класу.

Щоправда, і в цих дітей можуть виникати проблеми в тому випадку, якщо не враховуються їх підвищені можливості: коли навчання стає дуже легким [2, 9].

Також, важливою складовою педагогічної підтримки творчо-обдарованих дітей є взаємодія методичної служби з практичним психологом. Практичний психолог здійснює психологічне тестування, спрямоване на пошук обдарованих дітей, визначення інтелектуального рівня розвитку вікових груп учнів.

Наголосимо, що завдання соціального педагога полягає в наданні допомоги сім'ї, школі,

одноліткам під час взаємодії з обдарованими дітьми. Основними напрямками роботи соціального педагога є:

- просвітницька, консультативна робота з прийняття дорослими обдарованості дитини, особливостей її поведінки, інтересів і схильностей. Уже саме розуміння дорослими особливостей дитини, часто дає змогу зняти низку проблем;

- консультативна, методична робота з дорослими, спрямована на створення для даної дитини навчальної атмосфери, яка б задовольняла її інтереси;

- консультативна, методична робота з дорослими, спрямована на організацію соціального життя обдарованої дитини, розширення й поглиблення її соціального досвіду, уявлень про світ, що лежить за межами її власних пізнавальних або інших інтересів [1, 17].

Консультативна робота соціального педагога повинна бути спрямована на вироблення педагогами і батьками стилю ефективного спілкування з обдарованою дитиною, адекватної оцінки її вчинків, розуміння її поведінкових проявів.

Висновки і перспективи. Узагальнюючи сказане, розуміємо, що своєчасне виявлення обдарованих дітей, створення необхідних умов для розвитку талантів дитини сприятиме її самореалізації, досягненню успіху й емоційно-позитивного ставлення до себе й особистої діяльності. Аналізуючи роботу соціального педагога з обдарованими дітьми, доречно сказати, що соціальний педагог допомагає розвивати індивідуальні здібності дитини, організовує консультації з фахівцями, з батьками, вчителями, однолітками, тобто найближчим соціальним оточенням, здійснює постійний контакт між вчителями і батьками. Подальші дослідження передбачається провести в напрямку вивчення проблем обдарованих дітей та розробити шляхи їх виявлення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Григорова Л.С. Особливості роботи соціального педагога з обдарованими дітьми в Україні. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі*. 2011. Вип. 20. С. 15–18.
2. Каряка Л.Г. Обдаровані діти, які вони? Освіта та розвиток обдарованої особистості. 2014. №1. С.6–10.
3. Котляревська О.О. Обдарована дитина: знахідка чи проблема. *Педагогічна майстерня*. 2014. №7. С.40–47.
4. Лейтес Н.С. Ранні проявлення одаренності. *Вопросы психологи*. 1988. №4. С. 98–107.

5. Мельник М.Ю. Проблема обдарованості в теорії і практиці вітчизняної педагогіки в першій половині ХХ століття. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2017. №1(56). С.10–13.

6. Міщик Л. Соціально-педагогічні умови роботи соціального педагога з обдарованими дітьми в загальноосвітніх навчальних закладах. *Вісник Інституту розвитку дитини*. 2012. № 21. С. 92–96.

7. Моляко В.О. Творчий потенціал людини як психологічна проблема. *Обдарована дитина*. 2005. № 6. С. 2–9.

8. Сейко Н.А. Соціальна педагогіка: курс лекцій. Житомир, 2012. 260 с.

9. Туріщева Л.В. Особливості роботи з обдарованими дітьми. Харків, 2008. 122 с.

10. Шемуда М.Г. Професійна підготовка вчителя до роботи з обдарованими дітьми. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2009. № 4. С. 146–150.

11. Юркевич В. Про окремі типи обдарованості. *Завуч*. 2003. № 7-8. С. 17–20.

REFERENCES

1. Hryhorova, L.S. (2011). Osoblyvosti roboty sotsialnoho pedahoha z obdarovanymy ditmy v Ukraini [Features of the work of a social pedagogue with gifted children in Ukraine]. *Pedagogical development of a gifted personality in high and general secondary school*, Vol.20, pp. 15–18. [in Ukrainian].

2. Kariaka, L.H. (2014). Obdarovani dity, yaki vony? [Gifted children, what are they?]. *Education and development of a gifted personality*, no.1, pp.6–10. [in Ukrainian].

3. Kotliarevska, O.O. (2014). *Obdarovana dytyna: znakhidka chy problema pedahohichna*

maisternia [Gifted Baby: Detection or Problem]. no.7, pp.40–47. [in Ukrainian].

4. Leites, N.S. (1988). Rannye proiavleniya odarennosti [Early manifestations of giftedness]. *Pedagogical aspects*, no.4, pp. 98–107. [in Russian].

5. Melnyk, M.Iu. (2017). Problema obdarovanosti v teorii i praktysi vitchyznianoj pedahohiky v pershii polovyni khkh stolittia [The problem of giftedness in the theory and practice of domestic pedagogy in the first half of the twentieth century]. *Education and development of a gifted personality*, no 1(56), pp.10–13.[in Ukrainian].

6. Mishchuk, L. (2012). Sotsialno-pedahohichni umovy roboty sotsialnoho pedahoha z obdarovanymy ditmy v zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladakh [Socio-pedagogical conditions of work of social pedagogue with gifted children in general educational institutions]. *Journal of child's development institute*, no.21, pp. 92–96.[in Ukrainian].

7. Moliako, V.O. (2005). Tvorchyi potentsial liudyny yak psykhohichna problema [The creative potential of man as a psychological problem]. *Gifted child*, no.6, pp. 2–9. [in Ukrainian].

8. Seiko, N.A. (2012). *Sotsialna pedahohika: kurs lektsii* [Social pedagogy: a course of lectures]. Zhytomyr, 260 p.[in Ukrainian].

9. Turishcheva, L.V. (2008). *Osoblyvosti roboty z obdarovanymy ditmy* [Peculiarities of working with gifted children]. Kharkiv, 122 p.[in Ukrainian].

10. Shemuda, M.H. (2009). Profesiina pidhotovka vchytelia do roboty z obdarovanymy ditmy [Professional training of a teacher to work with gifted children]. *Pedagogical, psychological. medical and biological aspects of physical education and sport*, no.4, pp. 146–150. [in Ukrainian].

11. Iurkevych, V. (2003). Pro okremi typu obdarovanosti [About certain types of giftedness]. *The Head teacher*, no.7-8, pp.17–20. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 24.04.2019

“Уява малює, розум порівнює, смак відбирає, талант виконує”.

Гастон Левіс
французький політик, афорист

“Здатність закладена заздалегідь, але вона повинна стати умінням”.

Йоганн Вольфганг фон Гете
німецький поет, прозаїк

“Щастя в тому, щоб без перешкод виявляти свої здібності, які б вони не були”.

Арістотель
давньогрецький філософ

